

Т. О. Скрипко, В. В. Анопій

Проблеми державного регулювання регіонального інвестиційно-інноваційного розвитку підприємництва

Розглянуто стан інвестиційної активності та тенденцій інноваційного розвитку підприємств малого і середнього підприємництва (МСП). Проаналізовано інституціональне забезпечення державного регулювання. Доведено низьку ефективність заходів, інструментів державної та регіональної політики підтримки розвитку підприємництва та запропоновано шляхи вирішення проблеми.

Ключові слова: *мале та середнє підприємництво, державне регулювання, інвестиції, інновації, розвиток.*

Постановка проблеми. Збереження існуючої моделі розвитку малого і середнього підприємництва України з орієнтацією на низькотехнологічні види господарської діяльності та посередництво призводить до зниження конкурентних позицій національної економіки й подальшого нарощування технологічного відставання від розвинених країн.

Дестабілізація економіки, що нині триває, доводить необхідність стимулювання інвестиційної та інноваційної активності підприємств. У цьому контексті удосконалення всіх аспектів державного регулювання і впровадження дієвих заходів подолання стагнаційних тенденцій потребує заходів довгострокового характеру, спроможних посилити позитивні чинники конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Ключовими поміж них є заходи інвестиційно-інноваційної політики, тому пріоритетним завданням державної політики на сучасному етапі має бути підтримка і стимулювання малого і середнього підприємництва щодо активізації інноваційних процесів, повного використання його потужного соціально-економічного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пріоритетність заходів державної економічної політики щодо використання інвестиційного та інноваційного потенціалу малого і середнього підприємництва для відновлення економічного зростання та забезпечення структурного реформування економіки знайшло відображення у низці законодавчих актів [1-3]. Коло наукових публікацій із проблем регіонального інвестиційно-інноваційного розвитку МСП є неприпустимо низьким [7; 8; 11]. У них глибоко розглянуто методологічні проблеми регіонального інвестиційно-інноваційного розвитку, але без належної органічної єдності та ув'язки із МСП.

Економічне пожвавлення інвестиційного вектору спроможне викликати синергетичний ефект стійкого довгострокового економічного зростання, але у той же час потребує інвестиційної політики та системи державного регулювання, які б посилювали генерування інвестиційних ресурсів та їх використання за пріоритетними напрямками, стимулювала збільшення частки інвестиційного спрямування наявних доходів суб'єктів бізнесу, громадян, держави у високотехнологічні сфери. У цьому аспекті ґрунтовні дослідження по-суті відсутні.

Мета статті. Дослідити стан інвестиційної діяльності та тенденцій інноваційного розвитку підприємств малого і середнього бізнесу та оцінити дієвість державного регулювання у цьому сенсі, сформулювати проблеми і запропонувати шляхи вирішення у загальнонаціональному масштабі, зокрема особливості її регіональних аспектів.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 2000 р. в Україні загалом стабілізувалися позитивні тенденції щодо інвестиційної діяльності, зокрема за таким показником, як збільшення обсягів валових капітальних інвестицій, що сприяло частковій модернізації матеріально-технічної та техніко-технологічної бази вітчизняного бізнесу. При цьому спостерігалась стійка пряма залежність між збільшенням витрат на інформатизацію та обсягами інвестицій суб'єктів малого і середнього підприємництва (МСП) та зростанням валового регіонального продукту на одного зайнятого [12, с. 141-145]. Разом з тим, інвестиційні процеси у цьому секторі не забезпечили належного кількісного та якісного відтворення капіталу та суттєвого зростання обсягів господарської діяльності, адже вони характеризувалися такими негативними аспектами як низька інвестиційна активність малих підприємств та надто повільне зростання валових капітальних інвестицій; зменшення частки суб'єктів МСП у валових капітальних інвестиціях, погіршення фінансової стійкості малих підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Інвестиційно-інноваційна активність підприємництва в Україні

№ з/п	Показник	Роки								2013/ 2006 (%)
		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Валові капітальні інвестиції, млрд. грн. у т.ч.:	142,3	155,0	246,5	117,1	189,1	259,9	293,7	267,7	188,1
	великі підприємства	70,1	47,3	124,7	45,2	95,7	134,0	127,7	128,0	182,6
	середні підприємства	41,4	62,4	68,6	45,1	52,6	74,8	113,1	91,4	220,8
	малі підприємства	30,8	45,3	53,2	26,8	40,8	51,1	52,9	48,3	156,8

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2	Кількість інноваційно-активних суб'єктів, %	14,6	12,9	13,0	12,8	13,8	16,2	17,4	16,5	113,0
3	Обсяги інноваційних робіт, виконаних власними силами організації, млрд. грн.	4,8	6,3	8,5	8,7	9,9	10,3	11,2	11,7	243,8

Розраховано на основі [9]

Як причиною, так і наслідком проблем інвестування був недостатній розвиток сектора МСП в Україні, що проявився у його малих частках у ВВП і зайнятості населення, нераціональності галузевої структури суб'єктів підприємництва, нерівномірному просторово-територіальному розвитку та ефективності. Слід звернути увагу, що такі характеристики інноваційної активності підприємництва, як частка інноваційної продукції в загальних обсягах виробництва і реалізації промислової продукції, частка інноваційно активних підприємств також мають тенденцію до скорочення. Одна з важливих причин такого стану – недосконала система регулювання в Україні.

Державне регулювання інноваційної діяльності МСП забезпечується законодавчими, структурними й функціональними інституціями, що встановлюють норми, правила, вимоги в інноваційній сфері та взаємодію всіх підсистем національної інноваційної системи [5, с. 13]. Головними формуючими елементами інституційного середовища інноваційного розвитку підприємництва є законодавча, нормативно-правова база та програмні документи у сфері інноваційної діяльності, а також інноваційна інфраструктура. Інституційне ядро державної підтримки національного інвестиційно-інноваційного потенціалу складається із програм Кабінету Міністрів України, заходів Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами, Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України, Державного підприємства “Український державний центр науково-технічної та інноваційної експертизи”, 10 регіональних центрів науки, інновацій та інформатизації, Державної інноваційної небанківської фінансово-кредитної установи “Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу”.

Багаторівнева, на перший погляд цілісна система, на практиці виявилася не дуже ефективною. Звернімо увагу на несистемність державної політики стратегічного планування і реалізації заходів в аналізованій сфері. Так, в Україні основним нормативно-правовим

актом, покликаним регулювати розвиток сектора МСП, є Закон України “Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні”. Позитивно, що серед його пріоритетних цілей визначено “стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб’єктів малого і середнього підприємництва” [2], а серед основних напрямів державної політики згадуються забезпечення фінансової державної підтримки шляхом кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами, розвиток відповідної інфраструктури, спрощення дозвільних процедур та скорочення строку їх проведення, сприяння у залученні для суб’єктів МСП новітніх технологій.

Серед інструментів державної політики, спрямованих на покращення інвестиційного забезпечення діяльності вітчизняних малих і середніх підприємств, називається фінансова державна підтримка, що повинна реалізуватися за рахунок державного та місцевих бюджетів через Український фонд підтримки підприємництва та мережу його регіональних і місцевих фондів. Проте обсяги фінансових ресурсів для масштабної фінансової підтримки законодавством не передбачено. Звідси бачимо концептуальну недосконалість законодавчого акту, що закладений в основу всієї державної політики підтримки розвитку МСП.

Відтак, апріорі зрозуміло, що його положення або не виконуватимуться (як більшості законів у нашій державі), або виконуватимуться вибірково – тільки для обраних суб’єктів господарювання. Лише поверхневого огляду цього документа достатньо для розуміння, що він мав виконати дещо іншу історичну місію. А саме – змінити критерії поділу вітчизняних суб’єктів господарювання на мікро-, малі, середні та великі підприємства, значно звузивши сектор МСП та чітко ідентифікувавши, в яких сегментах та на які цілі, з якими гарантованими державою (а не рекомендованими для місцевих громад) механізмами має реалізуватися державна фінансова, і більше того, – фінансово-інвестиційна підтримка, з її чітко визначеними обсягами (наприклад, у відсотках до ВВП попереднього року або у відсотках до Державного та місцевих бюджетів). Натомість закон вводить поняття сектора “мікропідприємництва”, до якого відносить суб’єктів господарювання з чисельністю працівників до 10 осіб (що прийнятно) та річним обсягом доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до 20 млн. євро, що відповідає близько 339 млн. грн. Але хіба можуть відноситися до мікропідприємств суб’єкти господарювання з доходом понад 28 млн. грн. на місяць або близько 1,27 млн. грн. на один робочий день?

Окрім того, в багатьох регіонах України, було створено фонди підтримки підприємництва (спеціально уповноважені для цілей державного фінансового сприяння структури з переважанням державної форми власності). Проте такі фонди не забезпечили потреби в інвестиціях (табл. 2).

Таблиця 2

Регіональна диференціація МСП щодо потреби на їх інвестиційно-інноваційний розвиток (2013 р.)

Регіони	Кількість МСП		Кількість найманих працівників, тис. осіб	Обсяги реалізованої продукції, млн. грн.	Інвестиційні витрати промислових підприємств, млн. грн.	
	одиниць	%			фактично	потреба ¹
1	2	3	4	5	6	7
Україна	392668	100	4901,6	2309112,9	35891,6	59703,0
АР Крим	16217	4,1	186,7	70086,8	721,1	1163,1
Вінницька	9309	2,4	130,5	35433,1	498,5	824,0
Волинська	5500	1,4	104,0	29377,9	287	483,9
Дніпропетровська	28127	7,2	400,7	178120,2	3813	5742,4
Донецька	28628	7,3	420,5	269449,0	6130,8	9024,5
Житомирська	6639	1,7	109,1	26054,6	829,3	1378,3
Закарпатська	6018	1,5	76,0	19851,1	1363,9	2299,5
Запорізька	14754	3,8	184,6	49197,1	1671,1	2628,6
Івано-Франківська	7989	2,0	79,1	30881,1	881,6	2040,0
Київська	18628	4,7	236,4	115441,0	831,4	1357,7
Кіровоградська	7376	1,9	92,5	36454,6	803,9	1845,8
Луганська	11357	2,9	188,2	49248,6	1416,9	3362,3
Львівська	18737	4,8	250,5	86056,0	849,5	1325,2
Миколаївська	10757	2,7	98,8	29552,3	639,2	1077,7
Одеська	25994	6,6	252,5	101369,2	916,8	1437,5
Полтавська	10102	2,6	161,1	48601,2	3999,6	6419,4
Рівненська	5168	1,3	80,6	2770,1	111,9	253,8
Сумська	5809	1,5	95,0	21774,2	2328,8	4510,9
Тернопільська	5228	1,3	70,6	18730,9	155,5	265,0
Харківська	26054	6,6	320,8	116898,6	2972,3	4547,6
Херсонська	8099	2,1	86,5	23677,6	406,3	767,1
Хмельницька	6916	1,8	100,9	27124,6	263,2	511,1
Черкаська	7919	2,0	118,5	38546,4	566,9	955,8
Чернівецька	4157	1,1	51,4	11266,1	99,9	226,6
Чернігівська	6215	1,6	96,9	23974,5	147,9	245,8
м. Київ	86685	22,1	883,3	837344,5	3178,4	4996,4
м. Севастополь	4286	1,1	45,8	11831,6	7,1	12,9

Примітка: ¹Розраховано на основі ICS методики оцінки інвестиційної привабливості [13]

Так, фактично створений у 2006 р. Регіональний фонд підтримки підприємництва у Львівській області, розпочавши свою діяльність, не отримав коштів ні з регіонального, ні з місцевих бюджетів, навіть задекларованих як внесок до статутного капіталу організації; у регіоні функціонує 4 бізнес-інкубатори, 12 лізингових центрів, 39 кредитних спілок та установ взаємного кредитування [12, с. 236]. Проте інформація про діяльність більшості з них відсутня. Відповідно, якість функціонування мережі фінансово-інвестиційної підтримки МСП залишається вкрай невисокою та неефективною. Регіональна програма розвитку малого підприємництва у Львівській області на 2012-2014 рр. досі (червень 2014) залишається у формі проекту [6].

Згаданим вище Законом “Про розвиток та державну підтримку...” передбачено підтримку суб’єктів МСП у сфері інновацій та науки [2] засобами надання фінансової допомоги для розширення інфраструктури, розвитку венчурного бізнесу, впровадження наукової продукції, субпідрядних відносин та поширення кооперації тощо. Погоджуючись із тим, що реалізація вказаних завдань сприятиме зміцненню інноваційної безпеки вітчизняних малих і середніх підприємств, зазначимо, що в законі не закладаються механізми, принципи, засоби незворотної реалізації задекларованої державної політики. Відтак, обсяги фінансування доцільно було закріпити в аналізованому нормативно-правовому акті, причому більшою мірою за рахунок коштів державного бюджету, але з паритетним фінансуванням виключно на регіональному та місцевому рівнях.

Посилення інвестиційної активності малого підприємництва (рис. 1) спостерігається лише у Закарпатській області, тоді як такі промислові регіони як Донецька та Запорізька області демонструють вкрай низькі показники, що свідчать про незбалансованість й нерівномірність процесів інвестиційно-інноваційного розвитку цих регіонів.

У секторі середнього підприємництва аналогічний стан. Тут посилення інвестиційної активності спостерігається тільки у Кіровоградській, Закарпатській, Чернігівській, Херсонській, Сумській областях та м. Севастополі. Для цих регіонів України характерні найбільші частки середніх підприємств в обсягах валових капітальних інвестицій та швидке зростання обсягів інвестування. Натомість, найгірша ситуація спостерігається у Тернопільській області, яка є абсолютним лідером за низькою часткою середніх підприємств у обсягах інвестування та їх зменшенням. Негативно слід визнати також ситуацію у Миколаївській, Рівненській, Одеській, Харківській, Хмельницькій, Закарпатській, Донецькій та Луганській областях.

Проблеми державного регулювання регіонального інвестиційно-інноваційного розвитку підприємництва

		Темпи зростання обсягів інвестицій (2006-2013 рр.)				
		Збільшення (>99,8%)	Незначний спад (71,2-99,8%)	Середній спад (71,1%)	Істотний спад (42,4-71,0%)	Критичний спад (<42,4%)
Частка в обсягах інвестицій	Висока (>28%)	Закарпатська	–	–	–	–
	Вища за середню (17,8-28%)	Кіровоградська	Івано- Франківська; Рівненська; Харківська	–	Волинська; Одеська; Херсонська; Чернівецька; м. Севастополь; Житомирська	–
	Середня (17,7%)	–	–	–	–	–
	Нижча за середню (7,4-17,6%)	–	АР Крим; Вінницька; м. Київ	–	Дніпропетровська; Луганська; Львівська; Миколаївська; Полтавська; Сумська; Тернопільська; Хмельницька; Черкаська; Чернігівська	Київська
	Мала (<7,4%)	–	Донецька	–	Запорізька	–

Рис. 1. Матриця ефективності інвестиційно-інноваційного розвитку малого підприємництва

Таким чином, вітчизняним органам державного управління необхідно звернути увагу на цю ситуацію та обирати пріоритети відносно зміцнення інвестиційної безпеки суб'єктів малого і середнього підприємництва у тих регіонах, які відстають за інвестиційною активністю аналізованих секторів економіки.

Перешкодами розвитку інноваційної діяльності у секторі МСП України є також недостатня роль держави у її стимулюванні та фінансуванні, нераціональність співвідношення обсягів витрат та валових доходів, а також структурних характеристик розвитку інновацій у промисловості та інших видах економічної діяльності, недостатність інформаційної бази інноваційної активізації. До більш-менш дієвих регіональних інвестиційних програм можна віднести лише Регіональну програму інвестиційного розвитку на 2011-2015 рр., Програму фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів, Програму підтримки виставкової діяльності у сфері агропромислового комплексу, Програму розвитку туризму та рекреації на 2011-2013 рр. Їх положення передбачають окремі заходи фінансової допомоги при реалізації інвестиційних проектів у тих чи інших видах економічної діяльності.

Висновки. Отож, нормативно-правова складова державного регулювання інвестиційно-інноваційного розвитку МСП є недостатньо ефективною щодо планування і реалізації заходів державних та регіональних програм, а недосконалість інституційно-правового та фінансово-інвести-

ційного забезпечення спричиняє відсутність належних економічних стимулів малих і середніх підприємств до інновацій та інвестицій.

Важливо, щоб у державних, регіональних та місцевих програмах передусім передбачалися фінансові ресурси (з державного та місцевих бюджетів, інституцій фінансово-кредитної сфери, підприємств, населення) на реалізацію заходів активізації інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів малого і середнього підприємництва, механізми їх виділення та залучення, а також заходи, спрямовані на розвиток відповідної інституційної інфраструктури. Чинниками збільшення обсягів, покращення ролі в економіці та підвищення ефективності інноваційної діяльності у секторі малого і середнього підприємництва нашої держави виступають: стимулювання більш ефективного використання фінансових ресурсів, що виділяються суб'єктами господарювання на інноваційну діяльність, та ведення діяльності, спрямованої на розширення асортименту і номенклатури інноваційної продукції, збільшення її частки в обсягах ВВП, розширення частки інноваційно активних підприємств реального сектора економіки, налагодження та розвиток партнерських і коопераційних відносин суб'єктів малого і великого бізнесу в інноваційній сфері, розвиток регіональної інноваційної інфраструктури; підвищення ефективності використання інтелектуально-кадрового потенціалу регіонів України.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні” // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 7. – ст. 35.
2. Закон України “Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні” // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 3. – ст. 23.
3. Проект Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про затвердження плану заходів з виконання у 2014 році Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dkrp.gov.ua/info/3077.htm>.
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки” // Урядовий кур'єр від 06.10.2010. – № 185.
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи” // Урядовий кур'єр від 27.06.2009. – № 114.

6. Проект регіональної програми розвитку малого і середнього підприємництва у Львівській області на 2014-2015 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://loda.gov.ua/oda>.
7. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України: аналіт. доп. / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, А. В. Шевченко [та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2014. – 152 с. – (Сер. “Економіка”, вип. 15).
8. Никифоров А.Є. Інноваційна діяльність: теорія і практика державного управління : монографія / А.Є. Никифоров. – К. : КНЕУ, 2010. – 420 с.
9. Офіційний сайт Державного комітету статистики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/stat.htm>.
10. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.kmu.gov.ua>.
11. Покришка Д.С. Інвестиційні чинники економічної динаміки України: виклики посткризового відновлення економіки / Д.С. Покришка // Економіка промисловості – 2010. – № 2. – С. 136-146.
12. Скрипко Т. О. Інвестиційно-інноваційна активність малого і середнього підприємництва як чинник економічної безпеки держави: монографія / Т. О. Скрипко. – Львів : Ліга-Прес, 2013 – 384 с.
13. Investment Climate Surveys [Електронний ресурс] / World Bank. – Режим доступу : <http://rru/worldbank.org/InvestmentClimate>.

Skrypko T. O., Apopiy V. V. Problems of state regulation of regional investment and innovation development of entrepreneurship.

The state investment activity and trends in the development of innovative small and medium enterprises (SMEs). Analyzed institutional state regulation. Proved low efficiency measures, instruments of state and regional policies to support the development of entrepreneurship and the ways of solving problems.

Key words: *small and medium business, government regulation, investment, innovation, development.*

Скрипко Т. А., Апопий В. В. Проблемы государственного регулирования регионального инвестиционно-инновационного развития предпринимательства.

Рассмотрено состояние инвестиционной активности и тенденций инновационного развития предприятий малого и среднего предпринимательства (МСП). Проанализировано институциональное обеспечение государственного регулирования. Доказано низкую эффективность мероприятий, инструментов государственной и региональной политики поддержки развития предпринимательства и предложены пути решения проблемы.

Ключевые слова: *малое и среднее предпринимательство, государственное регулирование, инвестиции, инновации, развитие.*